žu nam kako bismo mogli upotpuniti sliku povijesne istine u kojoj se nalazila Katolička Crkva u Jugoslaviji poratnog vremena.

Na kraju – u **Dodatku** – Autor donosi engleske i latinske izvornike koji su od velike važnosti za buduće istraživače koji se budu ozbiljno bavili pitanjem bivše države Jugoslavije i njezinim odnosom prema Katoličkoj Crkvi.

Zaključno, knjiga Bojana Ivešića ima svoju vrijednost ponajprije jer je veoma važan dokument, bogat izvornicima i svjedočanstvima jednog važnog očevidca koji je iz „prvog reda" pratio događaje u poratnoj Jugoslaviji čime svakako obara pojedine teze koje su nam tijekom jugoslavenske „povijesti" redovito bile plasirane i servirane protiv pojedinih biskupa, svećenika i vjernika laika. U svemu tome se zapravo provlači ideja osude cjelokupne Katoličke Crkve u Jugoslaviji, koju na žalost i danas neki veličaju kao paradigmu demokratičnosti i poštovanja ljudskih prava. Ova knjiga je zapravo dokaz da ni demokratičnost niti poštovanje ljudskih prava u toj tvorevini nisu postojali!

Josip Knežević

SPEKTAKULARNA RELIGIOZNOST

Ilija Čabraja, *KARIZMATSKI POKRET, pentekostalizacija Crkve*. Zagreb: Naklada Sv. Antuna, 2025., str. 403.

Karizmatski pokreti rođeni su na samom početku 20. st. u Americi sigurno u protestantskom miljeu. Misao vodilja bila je obnova u Duhu. U tom duhu treba prvo spomenuti metodističkog pastora **Charlesa F. Parhama** koji 1900. osniva biblijsku školu za buduće misionare. Studentica **Agnes Ozman** uz polaganje ruku doživljava „krštenje Duhom" (Dj 1,5) i govor u jezicima, što se smatra zaštitnim znakom i početkom pentekostalnog pokreta. U razvoju pokreta važan je afrikanac **William J. Syemour**, Parhamov učenik. U razvoju ovog pokreta naglašavaju tri vala prema trima vođama: **Dennis J. Bennet,** drugi i **John Wimber,** treći. Treći je usmjerio svoje djelovanje na onesposobljavanje teritorijalnih snaga (demona) koji priječe otvaranje evanđelju (str. 27).

Neke karizmatske zajednice u Europi oformljene su sredinom 20. st. (Schönstattski pokret 1914.; Fokolari 1943. u Trientu; Cursillo 1949. na Mallorci; Neokatekumeni 1965. u Madridu; Egidus 1968. u Rimu itd. Pokret dolazi i u Hrvatsku 1975. Jer je imao miris protestantizma, promijenjeno mu je

ime u: *Katolička karizmatska obnova*. Među prvim nositeljima u Hrvatskoj valja spomenuti **dr. Josipa Marcelića** i **vlč. Božu Medvida,** a krajem osamdesetih u Zagrebu su pošli tim putem **Tomislav Ivančić** i **fra Zvjezdan Linić**. Njima su put pripremali **Rufus Pereira**, pater **James Manjakal** i dr. Neki biskupi kod nas (**Srakić**, **Perić** i **Križić**) zabranili su samozvane karizmatike koji su nekontrolirano i neprijavljeno počeli „mešetariti" po njihovim biskupijama. Na njihovim seansama pojavljuju se čudesna ozdravljanja, glosolalije, deliriji koji podsjećaju na tulume, uz plesne pokrete, dizanje ruku, polaganje ruku, stisnute oči, padanje, krikovi uz poklike, vriska, histerija: Isus te ljubi, Aleluja i sl., to sve po crkvama, pred Presvetim pa crkve sliče diskoklubovima.

Padanje u trans, u nesvijest, poznavala je stara istočnoazijska tradicija. Po *reikiju* (sustav iscjeljenja polaganjem ruku) kao da se prenosi neka kozmička energija ili tzv. sveto strujanje (str. 40). Navodno je „počivanje u Duhu" tako snažno da donosi identifikaciju s Isusom. Tako je **Benny Hinn** poistovjetio sebe s Isusom: Ja nisam dio Njega, ja sam On. Riječ je u meni postala tijelo… moja ruka je Isusova ruka… (str. 35).

Padanje na leđa ili „počivanje u Duhu" česta je pojava na karizmatskim skupovima. Da se ne ozlijede, skrbe njihovi režirani pomagači. Oni koji to čine, obrazlažu posebnim izlijevanjem Duha i njegove snage. Ima ih koji to osporavaju iako su simpatizeri karizmatika. Tako npr. belgijski kardinal **Leon-Josef Suenens** smatra da se tu radi o pseudomističnom iskustvu, o parapsihološkom fenomenu, o duhovnoj nesvijesti ili demonskom djelu, histerijskom fenomenu, psihološkim manipulacijama (str. 44, 52, 54). Drugi dodaju argument autosugestije, halucinacije, patološki fenomen ili trenutni prekid krvotoka prema mozgu. Radi li se ovdje o lažnim prorocima (Mt 7,15-23)? Biblija spominje padanje ničice pred licem Božjim, a nigdje ne na leđa (Post 17,3; Mt 17,6; Otk 7,11). Pavao u 1 Kor 14,25 spominje padanje ničice, ali nevjernika. Biblija pozna posebne Božje zahvate (Dj 9,1-9; Iv 17,1), ali rijetko i uvijek osobno te za opće dobro, a ne masovno kao na karizmatskim skupovima za neku osobnu korist. Bilo kakvo gubljenje samokontrole nije obilježje Duha Svetoga (1 Kor 14,32), štoviše darovi Duha potiču na razboritost i kontrolu, „jer Bog nije Bog nesklada, nego Bog mira" (1 Kor 14,33; 40). Pavao odlučno poziva na razlučivanje duhova (1 Kor 12,10), a predbacuje Korinćanima da su bili u neznanju i zavedeni u poganskom zanosu (1 Kor 12,1).

Pentekostalci strogo odvojeno razlikuju dva stupnja krštenja: krštenje vodom i krštenje Duhom, oslanjajući se na Dj 1,5. Krštenje

Duhom smatraju kao nadogradnju i iskustvo Duha kroz dar govora u jezicima, a obavlja se polaganjem ruku. Za katoličku teologiju tu se otvaraju mnoga pitanja. Ono temeljno: radi li se tu o novom sakramentu; odnos krštenja i inicijacije; odnos božanskoga i ljudskoga; da li Duh stanuje samo u onima koji su kršteni Duhom i sl.? Istina je da se pojam pojavljuje u Svetom pismu, ali u specifičnim kontekstima iz kojih ne smiju biti istrgnuta i zasebno tumačena. Posebna i iznenadna iskustva Duha prema interpretacijama pentekostalaca nemaju istinsku biblijsku podlogu (str. 79). Duh je na djelu u cijeloj povijesti spasenja. Iz Starog saveza prelijeva se preko Isusa na Novi zavjet. Isusovo djelovanje u Duhu (u snazi Duha, u Bogu) treba razlikovati od Isusova djelovanja i Duha Svetoga (str. 91).

Silazak Duha na Pedesetnicu (50. dan od Pashe – Pentekoste) s popratnim govorom u jezicima pentekostalcima je temeljni biblijski događaj, koji još povezuju s prorokom Joelom 3,1-5. Govor u različitim jezicima čini se popratnim fenomenom događaja, kao grmljavina, sijevanje, oblak kod teofanije na Sinaju (Izl 19,16-19). I ovdje različiti jezici ističu da je nevidljivi Duh postao vidljiv u svojemu djelovanju okupljanja novog Izraela, koje karakterizira krštenje, a kojem prethodi ili ga potvrđuje Duh. Sam opis Pedesetnice čini se nukleusom nastajanja univerzalne Crkve i prenošenja poruke jer je Duh prvo sišao na apostole, pa na Židove u Jeruzalemu iz različitih krajeva, da bi u Antiohiji snagom molitve i službe sišao i na pogane. Zadaća Duha je uvoditi u istinu i pashalno otajstvo Isusa Krista. Duh naviješta od Oca obećano novo u Isusu.

Uz iscjeljenja i govor u jezicima treća karakteristika pentekostalaca je prorokovanje. Proroci u Bibliji imaju više nijansiranih značenja, koja se mogu svesti na: vidioce, tumače i kritičare. Oni su neustrašivi Božji glasnici. Uvijek je bilo lažnih proroka. Kriteriji pravih su monoteizam, nadalje Dekalog i vrijeme koje će pokazati istinitost. Proroci su često postavljali kraljeve, ali ih oštro upozoravali na krive puteve (**Samuel Šaula; Natan Davida**) i sl. Farizeji su otvoreno prigovarali Isusu da je lažni prorok, da huli, da ima Beelzebula, da jede s grešnicima i carinicima, da trga klasje subotom, ozdravlja subotom, da ukida Zakon, a on ga samo ispunja. Prema Pavlu prorokovanje je dar Duha koji izgrađuje zajednicu (1 Kor 14,4) iako je zna kritizirati. Prorokovanje mora biti vezano uz vjeru (Rim 12,6), odnosi se na službe (Ef 4,11). Njegovo shvaćanje prorokovanja je prizemljeno, bez izvanrednog entuzijazma i euforije (str. 133). Dakle novozavjetno razumijevanje prorokovanja nije stopostotno temelj pentekostalnog razumijevanja i interpretacija, koje je usmjereno na pojedinca najčešće

u okviru službe, ali u nadnaravnosti. S druge strane zajednica bi trebala biti okvir i kriterij prorokovanja (str. 135).

Govor u jezicima (glosolalija) nije samo karakteristika pentekostalaca ili karizmatičnih pokreta nego i drugih religija, poganskih hramova (orakuli, Delfi, Dinozijev kult) i proroštva (mantika). Poznata je također u Starom i Novom zavjetu. Pojam nije lako odrediti. Radi se o neartikuliranom govoru, koji nije neki strani jezik, nego više pseudojezik ili naizgled jezik povezan s transom. Pentekostalci ih najčešće razumiju kao strane jezike, a Pavao u 1 Kor 12-14 takve pojave pripisuje Duhu kao jedan od darova Duha u službi zajednici, ali ne smije biti znak nikakva izdvajanja pojedinca u smislu elitizma ili elitne grupe, objašnjava da su noga i oko dijelovi tijela, zajedništvo (1 Kor 12,12-27). Pavao oštro napada pogansko razumijevanje glosolalije kao neko božansko ludilo koje vodi nerazumijevanju i razdoru, a koje se naslućuje i kod pentekostalaca, ali ju ne isključuje ako je u službi zajedništva i izgradnji zajednice, a ne osobnog izdizanja (str. 168-169).

Karizmatička iscjeljenja predstavljaju poseban problem. Radi se prije svega o iscjeljenju duhovnih rana koje imaju svoju psihološku poveznicu i s fizičkim tijelom. Pentekostalci to prezentiraju kao *„počivanje u Duhu*“ ili neki posebni *fluid energije*. Takve procese obično prate povećana energija, vrućina i toplina. Biblijski se pentekostalci oslanjaju na evanđeoska mjesta Isusova poslanja učenika, posebno na Mk 16,14-18. Pri tome oni ne ulaze u duboku analizu svih tekstova, nego površno izlažu neke dionice vadeći ih iz konteksta, dok usporedna mjesta zaobilaze. Autor donosi sinoptički pregled Isusova naloga (str. 180-181.). Posebna moć, dakle, uvijek dolazi od Isusa preko učenika. Oni su u zajedništvu s Isusom. Oni zapravo moraju prvo priznati svoju slabost i nemoć da bi se pokazala Isusova snaga i milost. Pentekostalci u interpretaciji Markova teksta ističu riječi da će izgoniti zloduhe, zboriti jezicima, liječiti bolesne… Marko pak naglašava da će ti znaci pratiti one koji uzvjeruju (Mk 16,17). No, odnosi li se to baš na sve koji uzvjeruju? Matej na drugoj strani u paralelnom tekstu Mt 28, 16-20, koji je mlađi od Marka, uopće ne spominje te znakove. On proširuje nalog na sve narode, što uključuje i Židove. Propovijedanje treba uroditi obraćenjem, oproštenjem grijeha i krštenjem, što Luka naglašava (Lk 24,47). Ni Luka ne spominje one Markove znakove. Zašto? Vjerojatno jer Matej i Luka posebno naglašavaju naviještanje poslije Uskrsa, dakle vrijeme Crkve. Marko kao da završava s Radosnom viješću u Jeruzalemu, a za Crkvu je to tek početak. Pentekostalci bi trebali više uvažavati Mateja i Luku kad je riječ o pente-

kostalnim znakovima, a ne oslanjati se samo na Marka, sugerira autor (str. 211). Što više postoje mišljenja da Markovo evanđelje završava s opisom uskrsnuća (Mr 16,1-8), a da je ukazanje Mariji Magdaleni, dvojici učenika, sveopće poslanje i kratko spomenuto uzašašće s propovijedanjem uz popratne znakove, dodatak najvjerojatnije Ivanove i Lukine predaje (str. 196).

U najranijem kršćanskom razdoblju poslije Djela apostolskih (*prakseis apostolon*), koja nisu kronologija povijesti Crkve, iscjeljenja se češće spominju: osam pojedinačnih i osam kratkih. Evo nekih: Petar u ime Isusa ozdravlja hroma prosjaka pred hramskim vratima (Dj 3,1-10). Nadalje, Pavao progledava Isusovom snagom polaganjem ruku Ananije (Dj 9,17-19). Luka ovdje naglašava Pavlovo iscjeljenje kao obraćenje, a Pavlovo svjedočanstvo u poslanicama (posebno Galaćanima) naglašava Pavlov misionarski poziv kojemu prethodi obraćenje, a prati krštenje (str. 223). Daljnja iscjeljenja svjedoče uskrišenja Eneja u Lidi (Dj 9,32-35), onda Tabite u Jopi (Dj 9,36-43), slično Jairove kćeri (Mk5,21-25); jedinca iz Naina (Lk 7,11-17); slično u Starom zavjetu uskrišenja po Iliji i Elizeju (1 Kr 17,7-17; 2 Kr 4,18-37), nadalje ozdravljenje uzetoga u Listri (Dj 14,8-18) gdje su Pavla prozvali Hermesom i tako ga „pobožanstvenili", što se u nekom elitizmu naslućuje i kod današnjih karizmatika (str. 236). Jedno od iscjeljenja je i Pavlov egzorcizam iz neke ropkinje u Filipima (Dj 16,16-18). Ovaj kratki tekst svjedoči puno. Radi se o prvoj zajednici u Europi u koju kršćanstvo donosi ravnopravnost, novi rodni odnos, slobodu govora i oslobađanje od praznovjerja (str. 239). U vračari Pavao prepoznaje Zloga pa ga snagom Duha (egzorcizmom) izgoni. Jedno od sljedećih iscjeljenja je Pavlovo oživljavanje Eutiha (Dj 20,7-12). U Dj 28,1-10 Pavao je predstavljen kao čudotvorac. Prvo mu na otoku Melite (Malti ?) zmija nije naudila, onda ozdravlja oca nekog Publija. Autor u svojoj analizi ovog odlomka dodiruje sporno pitanje je li Pavao uopće bio na Malti, možda je to bila Kefalonija, a možda otok Mljet o čemu je bilo govora na dva simpozija kod nas, koje autor ne smatra reprezentativnim, a zaključke neodrživim i tvrdi da Pavao ipak nije bio na Mljetu (str. 262-265).

Snagom Isusa Krista po Duhu nastavljaju se velika čudesa i znamenja (Dj 5,12) po apostolima, đakonima Stjepanu, Filipu i drugim. Kao čudotvorci moćniji su od čarobnjaka. Bili su svjedoci Božji u riječima, djelima i znamenjima.

Zbog proširenih, a upitnih znamenja i iscjeljenja karizmatika, Kongregacija za nauk vjere je izdala naputak „*Naputak o molitvama*", kojih ima kako u *Misalu* (za bolesnike), tako i u *Blagoslovinama*. „Naputak" poziva na razlikovanje

molitvenih susreta kod kojih je iscjeljenje moguće Božjom milošću, koje predvode kvalificirani i odobreni predvoditelji, a ne skupina iscjelitelja. Nikakvu posebnu skupinu predvodnika ne treba vezati uz karizme iscjeljenja, koja se događaju samo po slobodnoj volji Duha u Kristovoj milosti. Takve molitvene susrete treba nadzirati mjesni biskup. Kod takvih susreta nema mjesta nikakvoj histeriji, teatralnosti, senzacionalizmu, radoznalosti i prijetvornosti. Ne smije doći do zloporabe euharistijskog slavlja za službu iscjeljenja, kod kojeg bi bila senzacija u prvom planu, a ne Krist. Tjelesna ili psihička ozdravljenja moraju biti put dubljem nutarnjem i duhovnom iscjeljenju. Za svako Isusovo čudo On je ili osjetio ili otvoreno tražio prvo vjeru. Molitve egzorcizma je najstrože zabranjeno uklapati u teatralna slavlja iscjeljenja (str. 283-285).

Ovdje autor prelazi na temu egzorcizma. Riječ je o posebnom djelovanju zlih duhova, Sotone pod raznim vidovima u Starom zavjetu: satan (protivnik), demon (Platon, razdor), đavao (neprijatelj), sedim (šedu), sijim (jarac); Azazel (Lev 16,8), Lilit (ženski Izl 34,14), Ašmodaj (Tob 3,7), Behemot (Job 40,15), Leviatan (Job 40,25-41)… Obično zavode i potiču na zlo, ali nekad imaju zaštitničku ulogu. Nasuprot njima imamo Božji duh. Bog šalje i dobrog, i zloga demona. Demoni nisu osobe, a imaju nadnaravno znanje koje zlorabe. Zbog Isusovih izgona zlih duhova i sljedbe mnoštva, farizeji su ga proglasili opsjednutim, a on pokazuje nadmoć nad njima. To svjedoče prisutni, a bilježe svi evanđelisti, a ovdje je predstavljen egzorcizam kod Marka u Kafarnaumu (Mk 1,21-28), u Genezaretu (Mk 5,1-20), kćeri Sirofeničanke (Mk 7, 24-30), padavičara (Mk 9, 14-21). Svi egzorcizmi koje Isus čini dokazuju njegovu kristološku moć nad nečistim dusima. Nazire se određena shema: dokazana prisutnost demona; demoni se opiru, jer prepoznaju Isusovu nadmoć; opsjednuti ili posrednici (otac, majka) mole ozdravljenje, a Isus traži vjeru; slijedi zapovijed izgona i potvrda prisutnih o uspješnom egzorcizmu (str. 333-356).

Poslije teme egzorcizma autor predstavlja Kennetha McAlla kao začetnika ideje kažnjavanja potomaka, prenošenje grijeha s koljena na koljeno. U tom okviru on je utemeljio i prakticirao *iscjeljenja obiteljskog stabla*. McAll se poziva na Izl 20,5-6 i Pnz 5,9-10. Tamo je riječ o idolopoklonstvu onih koji se klanjaju drugim bogovima, njih Bog kažnjava do trećega i četvrtog koljena. Autor odbacuje Kennethovu proširenu tezu kolektivnog grijeha na sve potomke, osim onih koji čine iste grijehe kao i njihovi preci. Onda su to njihovi osobni grijesi, a nisu kažnjeni zato što su nevini potomci svojih grešnih predaka. Kažnjen će biti samo onaj koji zgriješi (Ez 18, 4).

Ezekijelovu tvrdnju: *oci jedoše kiselo grožđe, sinovima trnu zubi* (Ez 18,2) autor objašnjava kontekstom progonstva. Oci (kraljevi, suci, proroci, vođe) krivi su za progonstvo, ali i njihova djeca rođena u progonstvu trpe, no tu se ne radi o kolektivnoj kazni jer je grijeh osobna stvar i ne prenosi se genima (str. 369-373). McAll se nigdje ne oslanja na novozavjetna mjesta da Isus ne prihvaća prenošenje grijeha s koljena na koljeno. A u prispodobi o slijepcu Isus zauzima jasan stav: „*Niti sagriješi on, niti njegovi roditelji*" (Iv 9,3).

Na korici na kraju knjige piše da je rad zamišljen kao „osnovno i orijentacijsko pomagalo s katoličkog motrišta" u susretu s pentekostalnim i karizmatičkim pojavama novijeg vremena. To potvrđuje i podnaslov knjige: *Pentekostalizacija Crkve.* Mislim da rad nadilazi takvu kvalifikaciju. Možda je autorova misao vodilja bila u kraćem obliku i jednostavnijoj formi, ne strogo znanstvenoj, za širu publiku predstaviti naznačeni problem iz biblijske pozadine. On pak ovim radom nadilazi prosječne čitatelje jer se u uratku predstavlja široko biblijsko znanje temeljeno na dobroj teologiji Svetog pisma, na dubinskoj egzegezi, praćeno mnogim biblijskim citatima i grčkim pojmovima, što je za širu čitalačku publiku previše i možda preopširno. U mnogim dijelovima svojega rada, posebno o egzorcizmu, autor se služi znanstvenim aparatom, tako da djelo u dobrom dijelu ima znanstveni karakter.

Autor, koji je predavao i na našoj Teologiji, povlači biblijsko-teološke paralele povezane s nekim pentekostalnim shvaćanjima, interpretacijama i prakticiranjem i uspoređuje ih s izvorno teološkim katoličkim stajalištima. Time sugerira da neka postupanja pentekostalaca (krštenje i počivanje u Duhu, glosolalija, posebno iscjeljenja, liječenje obiteljskog stabla i sl.) nemaju istinsko biblijsko katoličko uporište, iako se pozivaju na iste biblijske izvore, ali su interpretacije različite ili ih izuzimaju iz konteksta. Tumačenjem i egzegezom mnogih biblijskih mjesta te oslanjajući se na „*Naputak o molitvama*" Kongregacije za nauk vjere, a ne isključujući mogućnost istinskog iscjeljenja kao slobodni dar Duha po Kristu, autor snažno upozorava na spektakularnu religioznost pentekostalaca, na neko liturgijsko „ludilo" na njihovim skušljanjima, na neprihvatljivi elitizam ili skupine iscjelitelja, koje koriste euharistijska slavlja za njihovu senzacionalističku službu iscjeljenja, pa kod takvih slavlja primarno je u središtu vidljivi iscjelitelj, senzacija, padanje u trans, histerija, teatralnost, radoznalost, prijetvornost, delirij, plesni pokreti, pljeskanja, krikovi, emocije, euforija, ekstaza, spektakl…, tako da crkve više liče na diskoklubove, a euharistija na predstavu, u kojoj se Krist i istinska vjera manje naziru.

Niko Ikić, profesor emeritus